

Vem har makten? – Rollspel

Studiematerial om EU och riksdagen

Innehåll

Vem har makten? – Rollspel	3
Introduktion	3
Vem bestämmer: Sverige eller EU? – ett rollspel om direktivet om tillräckliga minimilöner inom EU.....	4
Faktabakgrund	4
Steg 1: Information om uppgiften och indelning i partier	5
Steg 2: Partigruppsmöten	6
Steg 3: Utskottsmöte	6
Steg 4: Efterarbete.....	7
Argumentkort.....	9
Samråd i EU-nämnden: Ska kvinnor kvoterats in i styrelser? – ett rollspel om direktivet om könskvotering till bolagsstyrelser	11
Faktabakgrund	11
Steg 1: Information om uppgiften och indelning i partier.....	14
Steg 2: Partigruppsmöten	14
Steg 3: Samråd i EU-nämnden	15
Steg 4: Efterarbete.....	16
Argumentkort.....	17
Justitieministerns kort.....	19

Vem har makten? – Rollspel

Introduktion

I ett rollspel får eleverna arbeta med upplevelsebaserat lärande och utveckla sina kunskaper på ett interaktivt sätt.

Till temat *Vem har makten?* finns två rollspel där eleverna får lära sig mer om hur riksdagen arbetar med EU-frågor. Rollspelen utgår från autentiska och konkreta EU-ärenden som har behandlats i riksdagen.

Rollspelen riktar sig främst till elever på gymnasienivå. Då rollspelen kräver en del förkunskaper om EU och riksdagens EU-arbete rekommenderar vi att rollspelen genomförs i slutet av ett arbetsområde om EU. Rollspelen kan användas som examinerande uppgifter då de kan kopplas ihop med de betygskriterier i samhällskunskap som till exempel berör analys, argumentation och källanvändning.

Ett rollspel tar minst 90 minuter att genomföra. Om du vill genomföra båda rollspelen kan du dela in klassen i två grupper som får arbeta med varsitt rollspel.

- Rollspelet *Vem bestämmer om arbetsmarknaden: Sverige eller EU?* fokuserar på EU:s befogenheter och bestämmanderätt utifrån frågan om minimilöner.
- Rollspelet *Samråd i EU-nämnden: Ska kvinnor kvoterats in i styrelser?* fokuserar på arbetet i riksdagens EU-nämnd med utgångspunkt i frågan om könskvotering.

Vem bestämmer om arbetsmarknaden: Sverige eller EU? – ett rollspel om direktivet om tillräckliga minimilöner inom EU

I uppgiften *Vem bestämmer om arbetsmarknaden: Sverige eller EU?* får eleverna sätta sig in i frågan om minimilöner och diskutera frågan i ett rollspel. Rollspelet utspelar sig i riksdagens arbetsmarknadsutskott och handlar om en subsidiaritetsprövning av ett direktiv från EU-kommissionen. Efter rollspelet finns det diskussionsfrågor för efterarbete. Uppgiften är framför allt tänkt att användas för elever på gymnasienivå.

Tid: 90–180 minuter

Syfte: Eleverna ska utveckla kunskaper om hur riksdagen prövar lagförslag från EU-kommissionen i så kallade subsidiaritetsprövningar. De får även öva sig på att analysera en samhällsfråga ur olika perspektiv, argumentera för en ståndpunkt och lära sig om skillnader mellan olika arbetsmarknadsmodeller.

Material (för utskrift): Kort med argument för och emot direktivet om tillräckliga minimilöner.

Förkunskaper: För att kunna förstå rollspelets innehåll rekommenderas det att eleverna har viss förkunskap om hur svensk arbetsmarknad regleras.

Faktabakgrund

Vad är en subsidiaritetsprövning?

Information om subsidiaritetsprövningar finns i faktatexten *Vad är EU och hur fungerar arbetet med EU-frågor i Sverige?* i lärarhandledningen (se Subsidiaritetsprincipen).

Vad är minimilön?

Minimilön är en lägsta nivå på ersättning för arbete. Alla EU:s medlemsländer har någon typ av regler för de lägsta lönerna på arbetsmarknaden. I en majoritet av medlemsländerna regleras minimilöner genom lagar, men i sex medlemsländer (Cypern, Danmark, Finland, Italien,

Sverige och Österrike) bestäms nivån på de lägsta lönerna i kollektivavtal som sluts mellan arbetsmarknadens parter (arbetsgivarorganisationer och arbetstagarorganisationer).

Förslaget till direktiv om tillräckliga minimilöner inom EU

EU-kommissionen presenterade i oktober 2020 ett förslag till direktiv om tillräckliga minimilöner. Syftet med direktivet är att främja tillräckliga minimilöner inom hela EU och därmed garantera att alla arbetstagare inom EU ska få rimliga och anständiga arbets- och levnadsvillkor. Det handlar inte om att EU ska bestämma en gemensam minimilönenivå för alla medlemsländer utan om att sätta upp gemensamma bindande ramar för hur lagstiftningen om minimilöner ska utformas inom EU. I de länder där man har lönenivåer som bestäms i lagar ska det till exempel finnas tydliga kriterier för hur dessa bestäms och hur löneutvecklingen ska se ut.

Riksdagens arbetsmarknadsutskott behandlade ärendet i december 2020. Utskottet var enigt (alla riksdagspartier var av samma åsikt) i att det ansåg att förslaget stred mot subsidiaritetsprincipen och att riksdagen skulle rösta för att lämna ett motiverat yttrande till EU i frågan. Frågan debatterades i kammaren, men eftersom inget annat yrkande än att godkänna utskottets förslag kom in, fattade kammaren beslut med acklamation, det vill säga att ett beslut klubbas utan omröstning. Riksdagen beslutade alltså att direktivet strider emot subsidiaritetsprincipen och lämnade därefter ett motiverat yttrande till EU. EU-kommissionen behövde dock aldrig ompröva förslaget eftersom inte tillräckligt många av medlemsländernas parlament lämnade in motiverade yttranden.

Hösten 2022 togs de slutgiltiga besluten i frågan på EU-nivå av Europaparlamentet och minister-

rådet. Europaparlamentet beslutade med en övervägande majoritet att anta direktivet den 14 september (505 av parlamentets 705 parlamentariker röstade för). I ministerrådet kom det slutgiltiga beslutet i frågan den 4 oktober 2022. 24 länder röstade ja. Ungern lade ned sin röst medan Sverige och Danmark röstade nej. Direktivet ska nu införas i alla medlemsländer inom en tidsperiod av två år. Den svenska regeringen har tillsatt en utredning för att undersöka hur direktivet ska tillämpas i svensk lagstiftning.

Mer information om ärendet hittar du här:

Direktivet om tillräckliga minimilöner i Europeiska unionen:

eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=CELEX%3A52020PC0682

En sammanfattning av ärendet från ministerrådet – ”Tillräckliga minimilöner i EU”:

www.consilium.europa.eu/sv/policies/adequate-minimum-wages/

Omröstningsresultat i ministerrådet den 4 oktober 2022:

eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CONSIL:ST_13171_2022_INIT&from=EN

Europaparlamentets sammanfattning av lagstiftningsprocessen:

[oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?reference=2020/0310\(COD\)&l=en](https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?reference=2020/0310(COD)&l=en)

Riksdagens subsidiaritetsprövning av ärendet (utlåtande, beredning, debatt och beslut):

www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/utlatande/subsidiaritetsprovning-av-kommissionens-forslag_H801AU6/

Steg 1: Information om uppgiften och indelning i partier

Tid: 20 minuter

Berätta för eleverna att de ska få delta i ett rollspel där de ska vara riksdagsledamöter i arbetsmarknadsutskottet och att de kommer att

delas in i fem fiktiva partier. Partierna ska sätta sig in i ett lagförslag från EU-kommissionen och göra en subsidiaritetsprövning av förslaget, det vill säga besluta om de anser att frågan är något som EU ska lagstifta om eller som medlemsländerna själva ska få bestämma om. Berätta om syftet med subsidiaritetsprövningar, hur de går till i riksdagen och vilken roll utskotten har. Eleverna kommer först att ha partigruppsmöten och sedan ett sammanträde i arbetsmarknadsutskottet där de fem partierna möts i en debatt om frågan.

Dela in eleverna i partier enligt tabellen nedan och berätta att grupperna representerar partier i riksdagen. Partierna får namn från parti A till parti E. Det är fiktiva partier och motsvarar inte några av riksdagens riktiga partier. Se gärna till att partierna är olika stora (A störst, E minst osv.) för att rollspelet ska bli så likt verkligheten som möjligt.

Du som lärare väljer om partierna redan från början ska en bestämd åsikt i frågan eller om eleverna i de olika partierna själva får välja ståndpunkt. Det kan vara enklare för eleverna om du som lärare redan på förhand bestämmer vilken ståndpunkt alla partier ska ha. Förslag på vad partierna ska tycka finns i tabellen nedan. En fördel med förutbestämda ståndpunkter är att eleverna under tiden för partigruppsmöten kan använda hela tiden till att sätta sig in i argumenten och söka mer information. En annan fördel är att partierna kommer att ha olika åsikter i frågan. I ett upplägg där eleverna själva får välja ståndpunkt för sitt parti finns det en risk att alla partier kan tycka likadant, och då blir det ingen riktig debatt i rollspelet. En nackdel med förutbestämda ståndpunkter är dock att resultatet redan är bestämt på förhand, om inte något parti ändrar åsikt under debatten.

Parti	Antal mandat per parti	Antal ordinarie ledamöter i arbetsmarknadsutskottet	Partiernas ståndpunkter vid förutbestämda åsikter
A	Minst 5 elever	5	Strider mot
B	Minst 4 elever	4	Strider inte mot
C	Minst 3 elever	3	Strider inte mot
D	Minst 3 elever	3	Strider mot
E	Minst 2 elever	2	Strider mot

Steg 2: Partigruppsmöten

Tid: 20–30 minuter

Berätta för eleverna att de ska ha partigruppsmöte där alla ledamöter som tillhör ett och samma parti träffas. Berätta sedan om vad förslaget till direktiv om tillräckliga minimilöner går ut på. Grundläggande fakta om direktivet finns i faktatexten ovan. **Obs!** Vänta till efter rollspelet med att berätta att EU har fattat beslut i frågan, vad resultatet blev och hur de svenska riksdagspartierna ställde sig i frågan. Detta kan du ta upp i efterarbetet när rollspelet är genomfört.

Nu är det dags för partigruppsmöten. Partierna ska i denna del av rollspelet inte samtala med varandra, så se till att grupperna sitter separerade. Dela ut korten med argument för och emot till alla partier. Om partierna ska ha en bestämd åsikt från början berättar du för respektive parti hur de ställer sig i frågan (se tabellen ovan). Låt därefter alla partier sätta sig in i och diskutera frågan. Till sin hjälp har de korten med argument, men du kan också låta eleverna söka mer information på egen hand, till exempel forskning och statistik som stöder deras ståndpunkt. Eleverna får gärna komma på egna argument. Det är viktigt att alla elever har koll på vad partiet tycker i frågan för att kunna delta i den efterföljande debatten.

Steg 3: Utskottsmöte

Tid: 40–60 minuter

Förberedelser

Möblera rummet så att eleverna kan sitta tillsammans runt ett bord eller flera bord som satts samman i till exempel en U-formation.

Alla partier ska utse ordinarie ledamöter till arbetsmarknadsutskottet. Tabellen ovan anger hur många ordinarie ledamöter varje parti har i arbetsmarknadsutskottet. Varje parti får bestämma vilka som ska vara ordinarie ledamöter och vilka som ska vara suppleanter (ersättare) i utskottet.

Sammanträdet i arbetsmarknadsutskottet kan genomföras på två sätt:

Om du vill göra rollspelet i helklass deltar alla elever i debatten – både de elever som är ordinarie ledamöter och de elever som är suppleanter. Då får alla elever under samma möte debattera frågan och ta ställning till den (i verkligheten får suppleanter delta på utskottens möten, men de får inte yttra sig eller ta ställning till de frågor som diskuteras).

Om du vill göra rollspelet mer likt riksdagen, där endast de ordinarie ledamöterna får delta aktivt i diskussionen i utskottet, kan du genomföra rollspelet i två omgångar (om du vill att alla elever ska få möjlighet att komma till tals). Dela då upp klassen i två jämnstora grupper och låt båda grupperna utse ordinarie ledamöter för

sina partier till de två sammanträdena i arbetsmarknadsutskottet.

Oavsett vilket upplägg du väljer ska endast de elever som är ordinarie ledamöter delta i omröstningen vid slutet av rollspelet.

Genomförande av utskottsmöte

Berätta för eleverna att de ska diskutera frågan om minimilönsdirektivet och om de tycker att det bör lagstiftas på EU-nivå eller på nationell nivå. Du som lärare är ordförande och öppnar mötet. Låt alla partier kortfattat redogöra för sin ståndpunkt och ge ett argument för varför de tycker som de gör. Därefter är debatten fri och eleverna får begära ordet av ordföranden genom handuppräckning. Partierna har nu möjlighet att tala för sin sak, lägga fram argument och ställa frågor till andra partier. En riktlinje för längden på debatten kan vara 20–30 minuter.

Efter debatten ajourneras mötet för överläggning i 5–10 minuter. Under pausen ska alla partier samlas var för sig – både ordinarie ledamöter och suppleanter – och prata ihop sig om vad de tycker om de andra partiernas åsikter och slutgiltigt bestämma hur partiet ska rösta. Det är möjligt för partierna att här ändra sin ståndpunkt, men då behöver hela partiet vara överens.

Avsluta diskussionen med att alla partier har ett kort slutanförande där de sammanfattar sina viktigaste argument. Sedan är det omröstning i utskottet. I omröstningen röstar eleverna antingen för eller emot om de tycker att förslaget strider mot subsidiaritetsprincipen. Räkna antalet röster för och emot. Endast de 17 ordinarie ledamöternas röster ska räknas. Suppleanter får inte rösta. Påminn eleverna om att ledamöter oftast följer partilinjen, det vill säga det förslag som partiet enats om.

Om resultatet av omröstningen i utskottet blir att förslaget strider mot subsidiaritetsprincipen ska det även ske en omröstning i riksdagens kammare, där alla elever (inklusive suppleanter) får rösta. Dock kan du som lärare här förtydliga att resultatet av omröstningen i kammaren i

de flesta fall blir detsamma som i utskottet, eftersom mandatfördelningen i utskottet ska spegla kammarens fördelning. Efter att rollspelet är avslutat kan du som lärare sammanfatta vad resultatet innebär – om Sverige ska lämna ett motiverat yttrande till EU-kommissionen eller inte. Du kan även berätta om vad som krävs för att EU-kommissionen ska tvingas ompröva sitt förslag.

Steg 4: Efterarbete

Tid: 10–30 minuter

Vad hände i verkligheten?

Berätta för eleverna hur arbetsmarknadsutskottet ställde sig i fråga om kommissionens förslag till direktiv om tillräckliga minimilöner inom EU och vad resultatet blev på EU-nivå. En sammanfattning av ärendet finns ovan.

Bra att ta upp om subsidiaritetsprövningar efter avslutat rollspel

- Hur många subsidiaritetsprövningar görs i Sveriges riksdag varje år?
År 2022 prövade riksdagen 119 lagförslag från EU. 2021 prövade riksdagen 79 förslag och 2020 var det 81.
- Hur ofta ändrar kommissionen sig till följd av parlamentens motiverade yttranden?
Sedan 2009, när subsidiaritetsprincipen infördes genom Lissabonfördraget, har tre förslag uppnått tillräckligt många invändningar och därmed fått ett så kallat gult kort. Vid ett av dessa tillfällen valde kommissionen att dra tillbaka sitt förslag.

Avslutande diskussionsfrågor

- Vilka konsekvenser kommer en gemensam EU-lagstiftning om minilöner att få (på individ-, grupp- och samhällsnivå)? Vilka fördelar och nackdelar kan finnas med en sådan lagstiftning?
- Vad är mest demokratiskt – att beslut fattas så nära medborgarna som möjligt eller att det är

så många som möjligt inom EU som får vara med och påverka? På vilka områden krävs gemensamma beslut och vilka inte?

- Andra medlemsländers parlament har oftast inte samma inflytande som riksdagen har, eftersom riksdagen prövar alla förslag från EU-kommissionen medan andra länder bara prövar vissa förslag. Vilka för- och nackdelar finns det med Sveriges upplägg?
- Borde EU-samarbetet fördjupas i fler frågor, som till exempel kultur och utbildning? Vad finns det för fördelar och nackdelar med ett fördjupat samarbete?
- Få subsidiaritetsprövningar leder till att EU-kommissionen behöver se över sitt lagförslag eftersom det sällan är tillräckligt många länder som lämnar motiverade yttranden. Vilken betydelse tror ni att subsidiaritetsprövningar har? Anser ni att de nationella parlamenten borde ha större möjlighet att påverka lagförslag? Varför eller varför inte?
- Om Europaparlamentet och ministerrådet godkänner ett förslag måste alla EU-länder införa det i sin lagstiftning. Ministerrådet fattar ofta beslut genom kvalificerad majoritet (minst 55 procent av medlemsländerna ska rösta för ett förslag, det vill säga 15 av 27 länder, och dessa medlemsländer ska utgöra minst 65 procent av EU:s totala befolkning). Det innebär att medlemsländer kan tvingas genomföra EU-lagar de inte håller med om. Vilka fördelar och nackdelar finns det med att ministerrådet i många frågor fattar beslut med kvalificerad majoritet? Borde enhällighet användas i större utsträckning? Varför eller varför inte?

Möjlig vidare fördjupning

Det finns flera andra förslag som är aktuella inom EU på samma tema som minimilönsdirektivet. Dessa tre skulle kunna vara intressanta för eleverna att fördjupa sig vidare i:

Direktiv om bättre arbetsvillkor för plattformsarbete. Mer information finns här:

www.regeringen.se/faktapromemoria/2022/03/202122fpm36/

Rådsrekommendation om tillräcklig minimiinkomst som säkerställer social inkludering.

Mer information finns här:

www.regeringen.se/faktapromemoria/2022/11/202223fpm9/

Direktiv om åtgärder för transparens i lönesättningen. Mer information finns här:

www.regeringen.se/faktapromemoria/2021/04/202021fpm91/

Ett annat potentiellt fördjupningsområde är den **europiska pelaren för sociala rättigheter** (ofta kallad den sociala pelaren). Läs mer om den här:

ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1226&langId=sv

Argument för

Löneklyfforna mellan olika länder inom EU är stora. I flera länder har många arbetstagare en så pass låg lön att det är svårt att leva på den. Alla länder har inte heller samma sociala skyddsnet som Sverige. Det är viktigt att en lägsta standard säkerställs för alla EU-medborgare. Om EU gemensamt beslutar om regler för lönesättning stärks de sociala rättigheterna för medborgare i hela EU och vi får ett mer jämlikt och rättvist Europa. Lågavlönade medborgare kommer att garanteras en skälig minimilön och fattigdomen inom unionen kommer att minska. De mest utsatta i samhället kommer att gynnas av gemensam EU-lagstiftning på området.

EU har en inre marknad. Om EU ska fortsätta att ha en konkurrenskraftig ekonomi med en god social utveckling, förutsätter det att EU även har en god social utveckling, med bland annat goda arbetsvillkor för arbetare i hela EU. Den ekonomiska aspekten hänger ihop med den sociala. Reglering av minimilöner på EU-nivå minskar risken för till exempel lönekostnadskonkurrens och lönedumpning. Det blir en snedvridning av den fria konkurrensen inom EU när länder konkurrerar om att ha lägst löner för att locka till sig företag som vill minska sina kostnader och när företag strategiskt väljer att placera sin produktion i länder med sämre löner och arbetsförhållanden.

Sveriges unika arbetsmarknadsmodell kommer inte att påverkas av lagstiftningen eftersom det inte gäller länder som har ett system där kollektivavtal styr nivån för lögstälöner. I förslaget första paragraf lyfts det fram att det inte finns något syfte att tvinga på länder ett system med lagfästa minimilöner om det i landet redan regleras på annat sätt. Sverige kommer alltså få ha kvar den svenska modellen när direktivet införs, samtidigt som en stor mängd EU-medborgare i andra länder kommer att få det bättre.

Argument mot

I Sverige bestäms lönenivåer och anställningsvillkor genom förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter (arbetsgivare och fackföreningar). Staten ska inte lagstifta om regler på arbetsmarknaden där parterna själva kan komma överens. Det kallas för den svenska modellen. Om EU skulle införa lagstiftning om minimilöner skulle den svenska modellen hotas. Besluten skulle fattas långt ifrån de som berörs av dem och arbetsmarknadens parter skulle förlora sin frihet att själva bestämma. EU:s medlemsländer har också olika förutsättningar, historia och kultur när det gäller arbetsliv och arbetsmarknad. Det finns därför inte några skäl till att ha gemensamma regler på området.

EU-kommissionen har lovat att direktivet inte ska påverka den svenska modellen, men det är EU-domstolen, inte kommissionen, som sedan tolkar hur EU:s regler och lagar ska följas och tillämpas. EU-domstolen kan därför döma annorlunda när beslutet väl är taget, och det går inte att förutspå hur det kan påverka Sverige på längre sikt. EU-domstolen skulle kunna besluta att reglerna ska gälla alla länder på samma sätt. EU har inte heller rätt att lagstifta på området eftersom EU inte har befogenhet att lagstifta om lönesättning på arbetsmarknaden. Sverige har dessutom fått ett löfte från EU om att få behålla sin arbetsmarknadsmodell när vi gick med i EU 1995.

Det finns inget behov av gemensam lagstiftning på området. Majoriteten av medlemsländerna i EU har redan minimilöner som är tillräckliga. Det finns inte heller några tecken på att minimilönenivåerna inom EU minskar eller att antalet lågavlönade inom EU ökar. Det är inte heller bevisat att systemet med lagstiftade minimilöner hjälper mot fattigdom, eftersom de som är mest utsatta oftast inte har något arbete.

Samråd i EU-nämnden: Ska kvinnor kvoterats in i styrelser? – ett rollspel om direktivet om könskvotering till bolagsstyrelser

I uppgiften *Samråd i EU-nämnden: Ska kvinnor kvoterats in i styrelser?* får eleverna sätta sig in i frågan om könskvotering till bolagsstyrelser och diskutera frågan i ett rollspel. Rollspelet utspelar sig i riksdagens EU-nämnd och handlar om ett direktiv från EU-kommissionen. Efter rollspelet finns det diskussionsfrågor för efterarbete. Uppgiften är framför allt tänkt att användas för elever på gymnasienivå.

Tid: 90–180 minuter

Syfte: Eleverna ska utveckla kunskaper om ansvarsfördelningen mellan riksdagen och regeringen när det gäller EU-frågor. De får även öva sig på att analysera en samhällsfråga ur olika perspektiv och argumentera för en ståndpunkt.

Material (för utskrift): Kort med argument för och emot könskvotering till bolagsstyrelser och ett kort för justitieministern (lärares kort).

Faktabakgrund

Hur arbetar EU-nämnden?

Information om EU-nämnden finns i fakta-texten *Vad är EU och hur fungerar arbetet med EU-frågor i Sverige?* i lärarhandledningen (se Samråd i EU-nämnden).

Hur ser könsfördelningen i bolagsstyrelser ut i EU?

Andelen kvinnor i bolagsstyrelser är generellt låg inom EU och förändras mycket långsamt. I de största börsnoterade företagen i EU är endast 32,2 procent av styrelsemedlemmarna kvinnor, medan andelen kvinnliga styrelseordförande endast uppgår till 8,8 procent (år 2022). Statistik från Europeiska jämställdhetsinstitutet (EIGE) visar också att det råder stora skillnader mellan EU-länderna. Frankrike har högst andel kvinnliga styrelsemedlemmar (45,2 procent) medan länder som Cypern, Estland och Ungern

har lägst andel (mellan 10,2–10,4 procent). För Sverige ligger andelen kvinnliga styrelsemedlemmar på 35,2 procent.

Databasen för jämställdhetsstatistik, Europeiska jämställdhetsinstitutet (EIGE):

eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/wmidm_bus_bus__wmid_comp_compbm/datatable

Förslaget till direktiv om könskvotering till bolagsstyrelser

EU har fattat beslut om ett direktiv med krav på jämställda bolagsstyrelser. Frågan om könskvotering till bolagsstyrelser har diskuterats av EU-länderna under tio års tid och först i slutet av 2022 kunde de enas om en lösning. Direktivet innebär att minst 40 procent av alla icke verkställande styrelsemedlemmar i stora börsnoterade bolag (250 eller fler anställda) ska vara kvinnor. EU-kommissionen menar att ökad jämställdhet på arbetsmarknaden kommer att förbättra den ekonomiska tillväxten, främja konkurrens på lika villkor inom hela EU och stärka europeiska företags konkurrenskraft.

Förslaget om en jämnare fördelning mellan kvinnor och män i bolagsstyrelser lades fram av EU-kommissionen den 14 november 2012. Europarlamentet röstade med stor majoritet för förslaget redan i november 2013 och ställde sig därmed bakom kommissionen. Förslaget blockerades dock i ministerrådet när åtta länder – Danmark, Estland, Lettland, Nederländerna, Sverige, Tyskland, Ungern och dåvarande medlemslandet Storbritannien – var kritiska mot en gemensam EU-lagstiftning på området. Det fanns ett brett stöd för det övergripande målet med förslaget, men flera länder var emot att EU skulle lagstifta om det. Vissa länder ville se en frivillig lösning i form av en rekommendation från ministerrådet. Det skulle ge

större utrymme åt medlemsländerna att själva fatta beslut eftersom rekommendationer inte är rättsligt bindande.

Frågan har tagits upp vid flera tillfällen av arbetsgrupper i ministerrådet. Till exempel gjordes ett försök att nå en kompromiss under det italienska ordförandeskapet i ministerrådet 2014, men medlemsländerna höll fast vid sina positioner och röstade ned förslaget.

Regeringsskiften har lett till att flera länder har svängt i frågan, däribland Danmark, Nederländerna och Tyskland. Under Frankrikes ordförandeskap i ministerrådet våren 2022 gjordes en del ändringar i förslaget. En majoritet av medlemsländerna enades i mars 2022 om en gemensam ståndpunkt och den 7 juni samma år nådde ministerrådet och Europaparlamentet en överenskommelse. Ministerrådet antog förslaget den 17 oktober 2022. Endast tre länder röstade emot – Polen, Sverige och Ungern – medan fyra länder avstod från att rösta – Estland, Lettland, Slovakien och Tjeckien. Europaparlamentet röstade ja till det nya förslaget den 22 november 2022.

Medlemsländerna har två år på sig att anpassa sin nationella lagstiftning till direktivet. Senast i juli 2026 ska 40 procent av styrelseledamöterna i börsnoterade företag med 250 eller fler anställda vara kvinnor, eller av det underrepresenterade könet. Dessutom kan EU-länderna välja att införa regler som omfattar personer både på verkställande och på icke verkställande poster i styrelser. Det underrepresenterade könet ska då utgöra minst 33 procent. EU-länderna ska också införa sanktioner för företag som inte lever upp till de nya kraven. Vilka påföljder som blir aktuella får medlemsländerna själva bestämma om. Det skulle till exempel kunna handla om böter.

Riksdagspartiernas inställning till könskvotering till bolagsstyrelser

Frågan om kvotering till bolagsstyrelser har varit uppe på EU-nämndens möten flera gånger sedan Viviane Reding (EU-kommissionär för

rättvisa, grundläggande rättigheter och medborgarskap 2010–2014) i början av mars 2011 meddelade att EU-kommissionen skulle lägga fram ett lagförslag gällande kvotering om de kvinnliga styrelseordförandena inte blir fler. Diskussionerna i EU-nämnden har handlat både om sakfrågan om kvotering och om det är en fråga som EU bör besluta om. Flera partier har under EU-nämndens möten hänvisat till den subsidiaritetsprövning som riksdagen gjorde 2012.

I den subsidiaritetsprövning som civilutskottet gjorde i december 2012 kritiserades kommissionens förslag. Utskottet ansåg att det inte fanns tillräckliga skäl att införa könskvotering på EU-nivå och att förslaget strider mot subsidiaritetsprincipen. Majoriteten i utskottet ansåg att det är viktigt att könsfördelningen blir jämnare och såg positivt på kommissionens initiativ, men att förslaget inte var anpassat till att aktieägarna i många medlemsländer har ett stort inflytande över bolagsstyrningen. I till exempel Sverige utses en styrelse av ägarna på bolagsstämmor och ett styrelseuppdrag bygger på ett förtroende – det är inte en anställning i arbetsrättslig mening. Utskottet menade därför att de regler som ska gälla för hur styrelseledamöter utses bör vara en sak för varje medlemsland att själv bestämma över.

Tre partier höll inte med och lämnade så kallade reservationer, det vill säga invändningar i form av motförslag, till utskottsmajoritetens ställningstagande. Den ena reservationen lämnades av Socialdemokraterna och Miljöpartiet som ansåg att riksdagen inte skulle lämna ett motiverat yttrande eftersom det behövs samordnade åtgärder på EU-nivå. Medlemsländernas åtgärder för könsfördelningen i bolagsstyrelser varierar kraftigt i både omfattning, ambitionsgrad och effektivitet. Den andra reservationen stod Vänsterpartiet för, som ansåg att riksdagen borde lämna ett motiverat yttrande. Vänsterpartiet höll med kommissionen i sak eftersom en jämn fördelning av makt och inflytande mellan

kvinnor och män är viktig, men partiet ansåg att det är en nationell fråga för varje medlemsland.

Kammaren biföll den 19 december 2012 civilutskottets förslag om att lämna ett motiverat yttrande till EU. Förslaget stöddes av 190 ja-röster. Socialdemokraterna och Miljöpartiet röstade emot med sina 110 respektive 25 röster, medan Vänsterpartiet lade ned sina 18 röster.

När frågan om kvotering om bolagsstyrelser återaktualiserades under våren 2022 togs frågan upp i EU-nämnden igen den 11 mars. Riksdagspartierna stod fast vid sina tidigare ställningstaganden i frågan. Vänsterpartiet meddelade dock att de nu ställde sig bakom den socialdemokratiska minoritetsregeringens och Miljöpartiets ställningstagande om att EU bör vidta åtgärder för en jämnare könsfördelning i bolagsstyrelser. Vänsterpartiet framförde att de egentligen tycker att det är en nationell fråga, men att det är bättre att Sverige röstar ja till förslaget när det har kommit så långt i processerna på EU-nivå och en majoritet av medlemsländerna kommer att rösta för det. Vänsterpartiet menade att det viktiga nu var att se till själva innehållet i frågan, det vill säga att få till en jämnare könsfördelning i bolagsstyrelser.

Majoriteten i EU-nämnden ansåg att den svenska linjen även i fortsättningen skulle vara att förespråka att frågan om kvotering till bolagsstyrelser ska vara en nationell fråga och inget som EU ska lagstifta om. Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet lämnade därför en likalydande avvikande ståndpunkt emot majoriteten i EU-nämnden.

På ministerrådets möte den 17 oktober 2022 röstade Sverige tillsammans med Polen och Ungern emot förslaget.

Mer information om ärendet hittar du här:

Direktivet om en jämnare könsfördelning bland icke verkställande styrelseledamöter i börsnoterade företag och därmed sammanhängande åtgärder:

eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=CELEX%3A52012PC0614

En sammanfattning av ärendet från ministerrådet – ”Mer jämställda bolagsstyrelser”:

www.consilium.europa.eu/sv/policies/gender-balance-corporate-boards/

Omröstningsresultat i ministerrådet den 17 oktober 2022:

eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CONSIL:ST_10814_2022_INIT&from=EN

Europaparlamentets sammanfattning av lagstiftningsprocessen:

[oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?reference=2012/0299\(COD\)&l=en](http://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?reference=2012/0299(COD)&l=en)

Steg 1: Information om uppgiften och indelning i partier

Tid: 20 minuter

Berätta för eleverna att de ska få delta i ett rollspel där de ska vara riksdagsledamöter i EU-nämnden och att de kommer att delas in i fem fiktiva partier. Partierna ska sätta sig in i ett lagförslag från EU-kommissionen om kvotering till bolagsstyrelser. Berätta om EU-nämnden och dess roll i riksdagens arbete med EU-frågor. De kommer först att ha partigruppsmöten och sedan ett samråd i EU-nämnden där de ska ta ställning till regeringens ståndpunkt och debattera frågan.

Dela in eleverna i partier enligt tabellen och berätta att grupperna representerar partier i riksdagen. Partierna får namn från parti A till parti E. Det är fiktiva partier och motsvarar inte några av riksdagens riktiga partier. Se gärna till att partierna är olika stora (A störst, E minst osv.) för att rollspelet ska bli så likt verkligheten som möjligt.

Du som lärare väljer om partierna redan från början ska en bestämd åsikt i frågan eller om eleverna i de olika partierna själva får välja ståndpunkt. Det kan vara enklare för eleverna om du som lärare redan på förhand bestämmer vilken ståndpunkt alla partier ska ha. Förslag på vad partierna ska tycka finns i tabellen nedan. En fördel med förutbestämda ståndpunkter är att eleverna under tiden för partigruppsmöten kan använda hela tiden till att sätta sig in i argumenten och söka mer information. En annan fördel är att partierna kommer att ha olika åsikter i frågan. I ett upplägg där eleverna själva får välja ståndpunkt för sitt parti finns det

en risk att alla partier kan tycka likadant, och då blir det ingen riktig debatt i rollspelet. En nackdel med förutbestämda ståndpunkter är dock att resultatet redan är bestämt på förhand, om inte något parti ändrar åsikt under debatten.

Steg 2: Partigruppsmöten

Tid: 20–30 minuter

Berätta för eleverna att de ska ha partigruppsmöte där alla ledamöter som tillhör ett och samma parti träffas. Berätta sedan om vad förslaget till direktiv om kvotering till bolagsstyrelser går ut på. Grundläggande fakta om direktivet finns i faktatexten ovan. **Obs!** Vänta till efter rollspelet med att berätta att EU har fattat beslut i frågan, vad resultatet blev och hur de svenska riksdagspartierna ställde sig i frågan. Detta kan du ta upp i efterarbetet när rollspelet är genomfört.

Nu är det dags för partigruppsmöten. Partierna ska i denna del av rollspelet inte samtala med varandra, så se till att grupperna sitter separerade. Dela ut korten med argument för och emot till alla partier. Om partierna ska ha en bestämd åsikt från början berättar du för respektive parti hur de ställer sig i frågan (se tabellen). Låt därefter alla partier sätta sig in i och diskutera frågan. Till sin hjälp har de korten med argument, men du kan också låta eleverna söka mer information på egen hand, till exempel forskning och statistik som stöder deras ståndpunkt. Eleverna får gärna komma på egna argument. Det är viktigt att alla elever har koll på vad partiet tycker i frågan för att kunna delta i den efterföljande debatten.

Parti	Antal mandat per parti	Antal ordinarie ledamöter i EU-nämnden	Partiernas ståndpunkter vid förutbestämda åsikter
A	Minst 5 elever	5	Emot lag om kvotering
B	Minst 4 elever	4	För lag om kvotering
C	Minst 3 elever	3	För lag om kvotering
D	Minst 3 elever	3	Emot lag om kvotering
E	Minst 2 elever	2	Emot lag om kvotering

Steg 3: Samråd i EU-nämnden

Tid: 40–60 minuter

Förberedelser

Möblera rummet så att eleverna kan sitta tillsammans runt ett bord eller flera bord som satts samman i till exempel en U-formation.

Alla partier ska utse ordinarie ledamöter till EU-nämnden. Tabellen anger hur många ordinarie ledamöter varje parti har i EU-nämnden. Varje parti får bestämma vilka som ska vara ordinarie ledamöter och vilka som ska vara suppleanter (ersättare) i EU-nämnden.

Sammanträdet i EU-nämnden kan genomföras på två sätt:

Om du vill göra rollspelet i helklass deltar alla elever i debatten – både de elever som är ordinarie ledamöter och de elever som är suppleanter. Då får alla elever under samma möte debattera frågan och ta ställning till den (i verkligheten får suppleanter delta på EU-nämndens möten, men de får inte yttra sig eller ta ställning till de frågor som diskuteras).

Om du vill göra rollspelet mer likt riksdagen, där endast de ordinarie ledamöterna får delta aktivt i diskussionen i EU-nämnden, kan du genomföra rollspelet i två omgångar (om du vill att alla elever ska få större möjlighet att komma till tals). Dela då upp klassen i två jämnstora grupper och låt båda grupperna utse ordinarie ledamöter för sina partier till de två sammanträdena i EU-nämnden.

Oavsett vilket upplägg du väljer ska endast de elever som är ordinarie ledamöter delta i omröstningen vid slutet av rollspelet.

Genomförande av samråd i EU-nämnden

Berätta för eleverna att de ska diskutera frågan om kvotering till bolagsstyrelser och att de ska ta ställning till regeringens ståndpunkt i frågan. Du som lärare spelar rollen som justitieminister och inleder med att berätta om regeringens ståndpunkt (i Sverige ansvarar Justitiedepartementet för lagstiftning när det gäller aktiebo-

lagslagen, som frågan om kvotering till bolagsstyrelser faller under). Information om vad du ska säga finns på kortet för justitieministern. Du som lärare får leda mötet även om det i verkligheten skulle ha gjorts av den ledamot i EU-nämnden som är ordförande. Låt därefter alla partier kortfattat redogöra för sin ståndpunkt och ge ett argument för varför de tycker som de gör. Därefter är debatten fri och eleverna får begära ordet genom handuppräkning. Partierna har nu möjlighet att tala för sin sak, lägga fram argument och ställa frågor till andra partier. En riktlinje för längden på debatten kan vara 20–30 minuter.

Efter debatten ajourneras mötet för överläggning i 5–10 minuter. Under pausen ska alla partier samlas var för sig – både ordinarie ledamöter och suppleanter – och prata ihop sig om vad de tycker om de andra partiernas åsikter och slutgiltigt bestämma om de ska ge mandat för regeringens ståndpunkt eller inte. Det är möjligt för partierna att här ändra sin ståndpunkt, men då behöver hela partiet vara överens.

Avsluta diskussionen med att alla partier har ett kort slutanförande där de sammanfattar sina viktigaste argument. Sedan får alla partier kortfattat redogöra för om de stöder regeringens ståndpunkt eller inte. Om ett parti inte stöder regeringen ska det partiet också föreslå vad regeringen i stället bör föra fram i ministerrådet den kommande veckan.

Du som lärare har till uppgift att avgöra om det finns majoritet för regeringens ståndpunkt. För att göra det tydligt kan eleverna rösta genom handuppräkning. Endast de 17 ordinarie ledamöterna får rösta. Påminn eleverna före omröstningen om att ledamöter oftast följer partilinjens, det vill säga det förslag som partiet har enats om. Om en majoritet av EU-nämndens ledamöter röstar för regeringens ståndpunkt har regeringen fått mandat för sin linje. I annat fall ska majoriteten i EU-nämnden sammanfatta vad de tycker och delge vilken linje justitieministern ska driva i stället.

Steg 4: Efterarbete

Tid: 10–30 minuter

Vad hände i verkligheten?

Berätta för eleverna hur EU-nämnden ställde sig i fråga om kommissionens förslag om kvotering till bolagsstyrelser. En sammanfattning av ärendet och riksdagspartiernas ståndpunkter finns ovan. Gå även igenom vad resultatet blev på EU-nivå.

Bra att ta upp om EU-nämnden efter avslutat rollspel

- Hur ofta har EU-nämnden en annan uppfattning än regeringen? Är regeringspartierna alltid överens (om det är en koalitionsregering)?

Regeringen får oftast stöd för sin ståndpunkt av en majoritet i EU-nämnden. Det är dock inte ovanligt att partier lämnar avvikande ståndpunkter, det vill säga att partier anmäler att de har en annan åsikt än regeringen. Det är mycket ovanligt att regeringspartier tar ställning mot regeringens ståndpunkt i EU-nämnden.

- Måste regeringen följa EU-nämndens beslut?
EU-nämnden ger regeringen mandat inför förhandlingar och beslut i ministerrådet. Regeringen är visserligen inte rättsligt bunden att följa EU-nämnden, men konstitutionsutskottet (KU) har slagit fast att regeringen bör handla i enlighet med EU-nämndens råd och synpunkter. KU har framhållit att regeringen måste ha mycket goda skäl för att inte följa det mandat som den har fått från EU-nämnden.
- Vad kan hända om regeringen inte rättar sig efter EU-nämnden, det vill säga riksdagen?
Om regeringen inte följer EU-nämndens mandat riskerar den kritik i riksdagen. Ytterst kan riksdagen förlora förtroendet för regeringen och väcka en misstroendeförklaring.
- Under vissa förhandlingar i ministerrådet kan det hända att regeringen måste få ett nytt mandat från riksdagen. Då behöver regeringen samråda med EU-nämnden under pågående möte i rådet. Dessa samråd hålls på telefon, och regeringen ringer till EU-nämnden

den för att få mandat för kompromisser och en eventuell justering av Sveriges ståndpunkt. Vilken makt får riksdagen på detta sätt?

Även om regeringen har blivit beslutsfattare i rollen som Sveriges representant i ministerrådet har riksdagen genom EU-nämnden ett stort inflytande över vilken politik Sveriges regering ska föra i ministerrådet. I andra medlemsländer har inte parlamentet samma inflytande som riksdagen har genom EU-nämnden.

Avslutande diskussionsfrågor

- Vilka konsekvenser kommer en gemensam EU-lagstiftning om kvotering till bolagsstyrelser att få (på individ-, grupp- och samhällsnivå)? Vilka fördelar och nackdelar kan finnas med en sådan lagstiftning?
- Varför är det viktigt att riksdagen, genom EU-nämnden, ska kunna påverka Sveriges hållning i ministerrådet?
- En majoritet av riksdagspartierna är oftast överens med regeringen om vilken linje Sverige ska driva i ministerrådet, även om det ofta förekommer att något eller ett par partier har en avvikande ståndpunkt. Det innebär att regeringen oftast får stöd för sin ståndpunkt. Varför tror du att det är vanligare att en majoritet av riksdagspartierna är överens om Sveriges hållning i EU-frågor än vad de är i rent inrikespolitiska frågor?
- Om Europaparlamentet och ministerrådet godkänner ett förslag måste alla EU-länder införa det i sin lagstiftning. Ministerrådet fattar ofta beslut genom kvalificerad majoritet (minst 55 procent av medlemsländerna ska rösta för ett förslag, det vill säga 15 av 27 länder, och dessa medlemsländer ska utgöra minst 65 procent av EU:s totala befolkning). Det innebär att medlemsländer kan tvingas genomföra EU-lagar de inte håller med om. Vilka fördelar och nackdelar finns det med att ministerrådet i många frågor fattar beslut med kvalificerad majoritet? Borde enhällighet användas i större utsträckning? Varför eller varför inte?

Argument för

I EU är endast 32,2 procent av alla styrelseledamöter kvinnor. Könsfördelningen och även de åtgärder som vidtagits för att få till en jämnare fördelning varierar kraftigt mellan olika medlemsländer. Några få länder har en relativt jämn könsfördelning, medan andra har satt in åtgärder för att förbättra fördelningen utan att det har gett resultat. Det finns också länder som knappt har gjort någonting alls i frågan och har en väldigt ojämn fördelning. Visst vore det bra om företagen själva skulle kunna få till en jämnare könsfördelning, men den drivkraften verkar inte finnas i tillräckligt många bolag. Därför behöver EU samordna åtgärder för att öka jämställdheten och införa en gemensam lagstiftning för att säkerställa en jämn könsfördelning i hela EU.

Det ska vara konkurrens på lika villkor i EU. Idag missgynnas kvinnor på grund av sitt kön och kön ska självklart inte avgöra vilket jobb eller uppdrag man kan få. Om fler kvinnor får uppdrag i bolagsstyrelser kommer det att gynna kvinnor på hela arbetsmarknaden. Fler kvinnor kommer att anställas och fler kvinnor kommer att få bättre positioner. Om kompetensen hos kvinnor tillvaratas kommer konkurrenskraften hos europeiska företag att öka och det kommer att gynna hela ekonomin i EU.

Jämställdhet är ett av EU:s mål. Med en gemensam lagstiftning för jämnare könsfördelning inom europeiska företag skulle EU kunna vara en förebild för andra länder. Det skulle kunna få företag från andra delar av världen att också sträva efter ökad könsfördelning. Det skulle även gynna världsekonomin då kvinnors kompetens skulle tillvaratas i större utsträckning och leda till en mer jämställd värld. FN har pekat ut jämställdhet som en av de viktigaste framgångsfaktorerna för enskilda länders välstånd då det bidrar till en hållbar utveckling både politiskt, ekonomiskt och socialt.

Argument mot

Ökad jämställdhet är viktigt eftersom det har många positiva effekter både för enskilda personer och för samhället som helhet. Men vilka regler som ska gälla på arbetsmarknaden ska inte EU lagstifta om. EU:s medlemsländer har olika förutsättningar och måste därför själva få bestämma på vilket sätt kvinnor ska få större möjligheter på arbetsmarknaden och kunna få ledande positioner i samhället. Lagstiftning om kvoterung fungerar heller inte tillräckligt bra i praktiken. Norge, som införde en sådan lagstiftning 2006, har fått fler kvinnor i bolagsstyrelser, men inte fått en ökad jämställdhet i arbetslivet som helhet. I andra länder har andelen kvinnor i styrelser ökat även utan kvoterung. I till exempel Sverige har andelen kvinnliga styrelsemedlemmar fördubblats de senaste 20 åren – från 17,5 procent 2003 till 35,2 procent 2022.

Kvoterung utifrån kön är fel väg att gå. Det förminskar kvinnor eftersom de bara bedöms utifrån sitt kön och inte utifrån vilken kompetens och kunskap de har. Rättrvisa handlar inte om att det ska vara en viss andel män eller kvinnor på en arbetsplats eller i en styrelse utan om att det ska finnas lika möjligheter att kunna få ett jobb eller styrelseuppdrag. En bedömning av vem som är mest lämpad för ett jobb eller ett uppdrag ska inte ske utifrån kön, utan det måste avgöras utifrån kompetens och kunskap. EU ska självklart arbeta för att öka jämställdheten men det ska ske på andra sätt.

Kvoterung till bolagsstyrelser skulle innebära ett orimligt ingrepp i äganderätten. Ett börsnoterat företag ägs av aktieägarna. Enligt den svenska aktiebolagslagen har ägarna rätt att föreslå kandidater till bolagets styrelse och det är också ägarna som på en bolagsstämma väljer vilka som ska sitta i företagets styrelse. Om en lag om kvoterung till bolagsstyrelser införs kommer aktieägarna att förlora sina rättigheter och då skulle de inte kunna påverka vilka som ska få ansvar för att sköta och förvalta det företag som de äger.

Justitieministerns kort (läraren)

Jag ska åka till Bryssel för ett möte i ministerrådet. Alla EU-länder ska nu fatta beslut i frågan om kvotering till bolagsstyrelser. Regeringens ståndpunkt är att Sverige ska rösta nej till detta förslag till EU-lag.

